

Pierwsza przedstawia stan badań nad podróżami zagranicznymi szlachty i magnaterii polskiej w XVII i XVIII w. Wydawca nakreśla także krótki zarys biograficzny autora diariusza i współtowarzyszy jego podróży. Scharakteryzowana została podstawa źródłowa wydawnictwa, w której omówiono schematy zapisu informacji przez K. S. Radziwiłła, a także miejsca przechowywania rękopisów. Część tę zamykają informacje dotyczące zasad krytycznej edycji źródła. Wydawca starał się zachować w jak największym stopniu cechy języka autora, jednak dla lepszego z rozumienia tekstu w prowadzono pewne modyfikacje związane m.in. z ortografią.

W drugiej części omawianej pracy przedstawiono właściwy tekst diariusza, deskrypcje miast, korespondencję podróżną K.S. Radziwiłła i aneksy.

Ogromne znaczenie dla czytelnika ma znajdujące się w pracy itinerarium podróży K.S. Radziwiłła i jego brata Jerzego Józefa, a także słownik wyrazów łacińskich, staropolskich, włoskich i francuskich. Ma to ogromne znaczenie ze względu na dużą ilość zwrotów obcojęzycznych stosowanych przez autora diariusza.

W pracy można znaleźć również spis ilustracji i map, a całość zamyka indeks osobowy i geograficzny.

Mikołaj Tomaszewski (Toruń)

Szczepan Wierzchosławski, Orzeł Czarny i Orzeł Biały. Problemy modernizacji społeczeństwa polskiego prowincji Prusy Zachodnie w XIX i na początku XX stulecia, Olsztyn 2011, ss. 227

Autor pracy na podstawie swoich dotychczasowych badań stara się odpowiedzieć na pytania dotyczące zakresu i form przynależności prowincji Prusy Zachodnie do Prus i Rzeszy Niemieckiej na tle modernizującego się społeczeństwa polskiego.

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów, w których prezentowane są dzieje społeczne, gospodarcze, polityczne i kulturalne omawianego obszaru. Do najciekawszych należy rozdział dotyczący ideologów swojskiej nowoczesności, w którym została przedstawiona działalność różnego rodzaju stowarzyszeń, grup i osób na tle polityki pruskiej końca XIX wieku. Autor zaznacza, że na aktywizację katolickiego społeczeństwa wpływ miała encyklika Leona XIII *Rerum Novarum* z 1891 r.

Praca została starannie wydana. Zawiera rozważanie końcowe i indeks osób, które na pewno ułatwią czytelnikom orientację w omawianej problematyce.

Mikołaj Tomaszewski (Toruń)

Stanisław Alexandrowicz, *Studia z dziejów miasteczek Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Toruń 2011, ss. 442 + mapa

Profesor Stanisław Aleksandrowicz jest wielce zasłużonym dla historiografii badaczem kartografii i historii społeczno-gospodarczej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Część jego prac, szczególnie wydanych wcześniej, stała się obecnie trudno dostępna. Stąd pojawiła się idea reedycji części opracowań, a wspomniana praca stanowi właśnie realizację tego pomysłu.

Prezentowane opracowanie zawiera 9 artykułów i 4 edycje źródłowe. Wszystkie zgromadzone prace poruszają kwestie miast i miasteczek oraz różnych aspektów ich funkcjonowania. Pierwszy artykuł przedstawia proces kształtowania się sieci miejskiej w Wielkim Księstwie Litewskim („Geneza i rozwój miasteczek Białorusi i Litwy do połowy XVII w.”). Jego uzupełnieniem są dwa aneksy zawierające wykaz miast wraz z datami ich fundacji lub najstarszych wzmianek o ich istnieniu. Kolejne opracowanie porusza kwestię urbanizacji Podlasia („Powstanie sieci miejskiej Podlasia na tle wczesnych procesów urbanizacyjnych w Wielkim Księstwie Litewskim”). Omówione zostają w nim podobieństwa i różnice w formowaniu się sieci miejskiej tego regionu w stosunku do innych obszarów kraju. „Zaludnienie miasteczek Litwy i Białorusi w XVI i pierwszej połowie XVII w.” to tytuł trzeciego opracowania zawartego w tej książce. Autor, obok analizy kwestii migracji i liczebności dymów, dokonał w nim próby ustalenia wielkości zaludnienia miasteczek na wspomnianym obszarze.

Dwa kolejne artykuły dotyczą gospodarki w małych miastach. Pierwszy („Miasteczka Białorusi i Litwy jako ośrodki handlu w XVI i pierwszej połowie XVII w.”) to analiza handlu w miastach na trzech poziomach: lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. Kończy go próba odpowiedzi na pytanie o wpływ działalności handlowej na strukturę zawodową i społeczną w małych miastach. Drugi artykuł „Kierunki produkcji rze-